

इत्येकस्मै मातृपात्रान्मभिधाय उक्तम् “नवराशं पुत्र-
येद् यस्तु नाति चात्रवृजे सदा । पञ्चदशमभावस्तु
भवते नात्र संशयः” ।

मातृवत् वराहपुं “मातृपात्रमस्मी दत्ता मन्त्रणा तिचि-
रुत्तमा । एताः क्षमापयेद्भक्त्या निराहारो नरः
सदा । तस्य ताः परितृप्तस्तु क्षेमरोम्भं ददत्वपि” ।

मार्गशीर्षवृत्तां महाभारते “मार्गशीर्षन्तु वो मासमेक-
भक्तेन संक्षिपेत् । भोजयेत्तु द्विजान् भक्त्या सुच्यत
आधिक्यलिखेः । सर्वकल्याणसम्पूर्णः सर्वदुःखविव-
र्जितः । ७पोष्य आधिक्योक्तो वीर्यवानभिजायते ।
क्षत्रिभागी बह्वधनो बहुधान्यश्च जायते” ।

मातृवत्सप्तमीवृत्तं भविष्यपुं “मातृवत्सप्तमीं कथ्यते
अद्यान्मां वक्ष्यति तेऽनघ । पौनमासि सिते पक्षे धर्मस्यां
समुपोषितः । सत्यं संपूज्य मातृवत् मातृवत् इति
वै जपन् । एकयेत् कृतं भक्त्या नृपया परवान्वितः” ।
कृतपः सूर्यः “पुण्यपूषोपकाराद्यैरुपवासैः समाहितः ।
मातृवत्तेति जपन्नाम पुनश्चाकृतमानसः । विप्राय द-
क्षिणां दद्यात् वचाशक्त्या सगज्वज । द्वितीयेऽङ्ग पुन-
श्चात् ! ततोवाध्यर्चनं रवेः । तेनैव नाम्ना संबोध्य दत्त्वा
विप्राय दक्षिणाम् । ततो भुङ्क्ते गोदेहसमृद्धं तसम-
न्वितम् । एवमेवाष्टिजान् मामान् ७पोष्य पयतः
सुचिः । दद्याद्वाङ्गिकं विद्वान् प्रतिमासं शक्तितः ।
धारिते च पुनर्वर्गे यथापूर्वं गवाङ्गिकम् । दत्त्वा पर-
गमे भूयः षष्ठ्यं यत् फलमश्नुते । स्वर्गश्चैतः पञ्च-
गावः षष्ठ्यं ह्यभयद्वयम् । प्रतिमासं द्विजातिभ्यो दत्त्वा
यत् फलमश्नुते । तदाप्नोत्यखिलं सत्यमवृत्तयेतदुपोषितः ।
तस्य लोकमवाप्नोति मातृवत्सप्तमीवत् तिष्ठति” ।

मातृवत् देवीपुं “मार्गे रक्षोत्तमं दद्याद् वृत्तं पौषे महा-
फलम्” । रक्षोत्तमं वक्ष्यम् “तिष्ठान्मासि सुनिश्चेत् ।
सप्त धान्यानि फाल्गुने । विष्टिनाथि च वक्ष्यान् पौषे
दद्याद् द्विजातये । वैशाखे द्विज । गोपूमान् ज्येष्ठे
नोवभृतं चटम् । आषाढे चन्द्रं देयं शक्रपूरं महा-
फलम् । नवनीतं नभोमासि कर्कशे प्रौष्ठपदे मतम् ।
शुद्धशर्कराणां चान्द्रं चतुर्दशानां च सुदे । दशपदानं
महापुण्यं कार्तिके यः प्रयच्छति । सर्वकामावाप्नोति
क्रमेण तु च ददातुम्” ।

मातृवत्सप्तमि विसृज्य धर्मोत्तरे “आश्विनमासमे पक्षे एका-
दश्यामुपोषितः । अतमेतत् तु रुक्मीयाद् दावन् नि-

महिनापि स । वासुदेवं सप्तदश्या सात्त्विकं दत्त्वं नरः ।
वासुदेवोपसेद्वयस्तु ११ सतिफलभागमवेत् । दान्युत-
साचये भक्त्या त्रिंशत् कुसुमैः सुभैः । मातृतीर्थो-
वरेः पद्मेः कन्योः सप्तगन्धिभिः । कुङ्कुमोषीरकपूर्-
रैर्विष्टिषु वरपद्मैः । नैवेद्याधूपदीपाद्यैरर्चयेत् क्षमा-
देवम्” इत्यादि ।

सुतिहारसप्तमीवृत्तं भविष्यपुं “अथमेधादिवृत्तानां चक्ष-
कोट्युर्बुदैरपि । तत् फलं लभ्यते पुंसां सुतिहारव्रते-
यत् । योगमार्गमनश्च स्रष्टेष्टाचारवानपि । अथ
युक्ती मृतवापि व्रतेनानेन सुच्यते । सप्तमीं प्राप्य च-
क्षेन दन्तधारनमाचरेत् । नभोक्तायेत्युद्योयां चक्षु-
कायेन मन्त्रिणान् । अथ वा पुण्य पक्षे चक्षेनाप्ला-
वनं तथा । कृत्वा पवित्रं देवानां मन्त्रेषाकसमित्
स्मितम् । रक्तचन्दनपद्मैश्च विष्टेष्टोभयवारिणा । प्रा-
कृषे षोडशदलं समर्पद्वयचर्चिकम्” इत्यादि ।

सुखव्रतं पञ्चपुं “सुखवासं परित्यज्य क्षमान्ते गोपदी
भवेत् । यथाधिपत्यवाप्नोति सुखव्रतमिहोच्यते” ।

सुनिव्रतं विष्णुधर्मोत्तरे “सप्तम्यां सुनिशार्द्धम् । दद्यान्मध्य-
येन्मनीम् । आध्यायफलमाप्नोति तद्वामफलमश्नुते” ।

सुगर्भोव्रतं पञ्चपुं “आवृषे मासि कृष्णे च शक्रः प्रथ-
मेऽङ्गनि । त्रिपर्वणा त्रिशत्येन त्रिमुखेन शरैश्च च ।
सुखाति त्रीणि त्रिष्टये यज्ञं सुगहपिण्य । तैः
शिरोभिस्तपस्तप्तं वरः प्राप्नोत्य गह्वरात्” । त्रिशत्येन
त्रिमुखेन शत्यरूपतिसुखेनेत्यर्थः । सुगहपिण्यस्तिसुख-
सुगहपिण्य इत्यर्थः “स्त्रीभिः पूज्यानि तानीति न म-
नुष्यैः कटाचन । सुगर्भोव्रतं ततः कृत्वा लिङ्गाकारं तु
वक्ष्यमयम् । क्षीरेण तपनीयं वै पूजनीयं यथाविधि ।
अर्घ्यैः पुष्पैश्च धूपैश्च नैवेद्यैर्विष्टिपेरपि । याज्ञैः शौचैश्च ला-
मिच कतैः पितृमयैः सुभैः । शौचैश्च लाभिः अतर्षी-
मिचपितृविजतिभिः । “कांक्षभाजनवाद्यैश्च पञ्चात् का-
ञ्च भोजनम्” ।

मेघपाणीतीयाव्रतं भविष्यपुं “अथयुक्तशुक्रपक्षे च
तृतीयायां युधिष्ठिरः । मेघपाणी प्रदातव्या भक्त्या
स्त्रीमन्त्रं भिक्षया । अर्घ्यैः विष्टेष्टैर्गौमैः सप्तधान्य-
समन्वितैः । त्रिदशयुक्तमिष्टैश्च दान्ता अर्पयितुं सः ।
युधिष्ठिर उवाच “कीदृशी सा भवेद्वक्षी मेघपाणी
क्षमादिन ! । तद्वत् कीदृशं तस्याः को मन्त्र इति मे
वद” । श्रीकृष्ण उवाच “ताम्बूलपत्रैः पद्मैरक्ता पद्मी